
Carles Riba, sobre la didàctica del grec.
(Dues cartes a Francesc Cambó sobre les activitats docents
a la Fundació Bernat Metge)

a cura de Ramon Torné Teixidó

L'any 1925, entre els mesos d'abril i maig, fou creada en el si de la Fundació Bernat Metge una doble càtedra de grec, elemental i superior, per a la qual el seu mecenas nomenà Carles Riba.¹ A banda l'enorme satisfacció que li produí, aquest fet significava per a Riba no tan sols un alleujament en l'ordre econòmic-professional, sinó, sobretot, la restitució del reconeixement que li era degut en el món cultural i literari de l'època i del qual havia estat desposseït l'any anterior arran de l'afer Dwelshauvers.²

Entre les tasques confiades a aquesta càtedra privada, a més del treball de revisió de textos i traduccions per a la incipient col·lecció d'autors clàssics, s'hi contemplava l'elaboració d'un programa complet d'estudis. Fou així que, després d'una estada de dos mesos a París «per tal de completar els seus estudis grecs»,³ Riba s'aplicà amb lúcida tenacitat a adaptar els principis científics i metodològics d'aquell ensenyament al que ell anava a exercir en la Fundació.⁴

1. A. MANENT, *Carles Riba* (Barcelona 1963), p. 44 (1987, p. 28); J. MEDINA, *Carles Riba (1893-1959)*, I (Barcelona 1989), p. 59.

2. A. MANENT, *op. cit.*, p. 42 (p. 27); J. MEDINA, *op. cit.*, p. 55.

3. F. CAMBÓ, *Memòries (1876-1936)* (Barcelona 1981), p. 360.

4. Que Riba ocupà aquesta doble càtedra amb interès per un bon assoliment científic ho demostra de manera fefaent una consulta a la «Biblioteca Carles Riba» (IEC). Entre els llibres d'estudi de gramàtica i filologia grega es troben els següents volums: M. ALEXANDRE, J. PLANCHE, Ch.A. DEFAUCOUPRET, *Dictionnaire Français-Grec* (París s.d.); E. AUDOUIN, *Étude des dialectes grecs littéraires autres que l'Attique* (París 1891); F. BLASS, A. DEBRUNNER, *Neutestamentliche Grammatik* (Gotinga 1921); M. BRÉAL, A. BAILLY, *Les mots grecs groupés d'après la forme et le sens* (París 1916); K. BRUGMANN, A. THUMB, *Griechische Grammatik*

Els resultats suposaren un avançament espectacular en els àmbits no ja universitari, sinó fins i tot social. Sobre el primer, cal destacar la incorporació d'un pla docent que s'equiparava als nivells facultatius europeus: així, mentre els programes oficials de Lletres incloïen dues assignatures de Grec durant la carrera, els estudis de Grec a la FBM es prolongaven durant cinc cursos (no cinc assignatures). La universitat espanyola, però, havia de trigar encara a actualitzar els seus plans fins a la reforma del 1932. Quant al segon, val a dir que la Fundació Bernat Metge es constituïa com l'equip d'intel·lectuals i traductors al servei d'un ideal d'anostrament dels clàssics a fi de repercutir en la llengua, la cultura i la societat catalana del moment.⁵

D'aquests propòsits i de llur grau d'assoliment en les primeres anadures efectuades, Riba va deixar-ne constància escrita en dos documents adreçats a la persona de Francesc Cambó. En ambdues «cartes» (la primera amb continguts de caràcter força programàtic, la segona redactada sota la forma d'una *Memòria*) Riba deixa traslluir el seu ànim ple d'enardiment serè, el seu incontestable amor per Grècia i Catalunya, a la vegada que la seva «vociació central»⁶ d'hellenista i professor.

(Berlín 1913) (ex-libris Carles & Clementina); G. CURTIUS, *Grammatica della lingua greca*, trad. ital. (Torí 161910); L. HAVET, L. DUVAU, *Métrique grecque et latine* (París 1893); P. HELBING, *Auswahl aus griechische Papyri* (Berlín-Leipzig 21914); *Auswahl aus gr. Inschriften* (Berl.-Leipzig 1915); O. HOFFMANN, *Geschichte der griechischen Sprache*, I (Leipzig 1916); E. HOWALD, *Griechische Philologie* (Gotha 1920); J. JAUSSENS, *Abrégé de la grammaire grecque* (Brussel·les 1888); L. LAURAND, *Manuel des études grecques et latines III: Grammaire historique grecque* (París 31914); VII: *Métrique, sciences complémentaires* (París 31923); A. MEILLET, *Aperçu d'une histoire de la langue grecque* (París 21920); A. MEILLET, J. VENDRYES, *Grammaire comparée des langues classiques* (París 1924); W. PAPE, *Griechisch-Deutsches Handwörterbuch* (2 vols.) (Braunschweig 1914); P. PERICAY, *Gramática griega* (Barcelona 1947); J. VENDRYES, *Traité d'accentuation grecque* (París 1904); U. v. WILAMOWITZ, *Griechisches Lesebuch I* 101-52, II 71-42 (Berlín 1920-1925).

Quant a la bibliografia conservada en la seva biblioteca de caràcter més específicament didàctic, podem enumerar els següents títols (alguns dels quals són citats en els documents ribians suara editats): C. GEORGIN, *Hellas I (Premier manuel Grec)* (París 1926); *Hellas II (Second manuel Grec)* (París 1932); *Hellas III (Méthode et exercices)* (París 1930); *Les Grecs. Auteurs du programme et pages choisies de la littérature grecque* (París 1933); *Grammaire grecque* (París 1932) («Homage de l'éditeur»); R.M. GUASTALLA, *Les textes grecs: classes de première et de philosophie* (París 1934) («A Carles Riba témoignage d'une amitié et d'une admiration vraies»); N. HAMANT, J. RECH, *Exemples de syntaxe grecque* (París 1891); P. PERICAY, *Ejercicios de griego* (1.º curso) (Barcelona 1946); *Ejercicios de griego* (2.º curso) (Barcelona 1947) (amb la següent dedicatòria: «A Carles Riba homenatge del seu affm. P. Pericay»); A. PUECH, *Pages et pensées morales* (París 1897); E. RAGON, *Chrestomathie grecque (contenant tous les mots de la prose classique)* (París 131923); *Deux-cents versions grecques pour la seconde et la rhétorique* (París 21925); *Premiers exercices grecs (versions et thèmes faciles sur la première partie de la grammaire)* (París 241921); *Tableau des verbes irréguliers de la langue attique* (París 181923); *Thèmes grecs sur la syntaxe avec une petite stylistique, des exercices récapitulatifs* (París 191923); O. RIEMANN, *La première grammaire grecque: théories et exercices, thèmes de versions...* (París 241923); O. RIEMANN-H. GOELZER, *Exercices grecs: classe de première* (París 41911); *Exercices grecs: classe de seconde* (París 91926); E. TOURNIER, *Cours de thèmes grecs* (París 1899); *Corrigés de cours de thèmes grecs* (París 1899)

5. Cf. J. MEDINA, *La filologia clàssica*, dins AA.VV., *L'aportació de la universitat catalana a la ciència i a la cultura* (Barcelona 1981), ps. 104-111 i J. MEDINA, *Carles Riba, humanista i traductor*, dins A. MANENT, *Carles Riba en els seus millors escrits* (Barcelona 1984), ps. 116-119.

6. Cf. MYSELF, *Conversa amb Carles Riba*, «D'Act i d'Allà» (maig de 1925), p. 101 (recollit per J. MEDINA, *Carles Riba*, I, p. 59). Cal esmentar igualment les cartes al seu mestre i amic Karl Vossler del 13 de juny i 8 de setembre de 1925 (*Cartes de Carles Riba*, I, ps. 290 i 295, núm. 132-133 Guardiola).

Ambdós textos eren coneguts només parcialment, atès que no foren recollits en els volums de l'epistolari ribià.⁷ El primer ocupa dotze fulls holandesos mecanografiats i amb la nota «còpia» al darrere escrita a llapis. El text de la *Memòria* n'abasta tretze, també mecanografiats; és una còpia signada i conté esmenes del mateix Riba. Tret d'unes mínimes adaptacions ortogràfiques ens ha calgut normalitzar la transcripció d'alguns noms propis. Volem agrair, finalment, el Sr. Carles-Jordi Guardiola per haver-nos facilitat una primera còpia dels originals conservats en l'Arxiu Riba de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

RAMON TORNÉ

7. Alguns passatges d'ambdós documents han estat reproduïts parcialment en els següents estudis: S. SERRALLONGA, *Llegir els clàssics amb Carles Riba*, dins *Llibre de l'escola*, 6 (Vic 1984), p. 83 i s.; J. MEDINA, J. MOLAS, *Carles Riba i els clàssics*, dins J. MEDINA, E. SULLA (eds.), *Actes del Simposi Carles Riba* (Barcelona 1986), p. 142 i s.; J. MEDINA, *Carles Riba*, I, p. 60 i s., p. 227 n. 1, p. 231 n. 14 i p. 232 n. 19; *Cartes de Carles Riba*, I (recollides i anotades per C.-J. Guardiola) (Barcelona 1990), p. 292 n. 6 i p. 297 n. 1

Sr. Francesc Cambó.

Benvolgut Senyor i amic:

Em crec obligat a fer-li resum de les meves reflexions i experiències d'aquest mig any que V. generosament em concedí de termini per a l'organització d'una doble càtedra de llengua grega, elemental i superior.

La meva responsabilitat. Els dos mesos de sojorn a París⁸ han estat per a mi singularment profitosos, ja que m'han confirmat en la idea —la mateixa de V. com a fundador de la càtedra— que no cal innovar pomposament en res, sinó fer un esforç per acostar-nos a la normalitat de les cultures provades en llurs fruits. La resta ens serà donada com un escriu.

Sense aquesta convicció profunda, i sense la consciència clara dels límits en què, per tota obra d'avançament, és necessària una mena de simulació —vull dir en el sentit que la bastida és simulació de l'edifici futur—, jo no hauria gosat acceptar la comanda de V. L'oblit d'aquests límits explica el desastre de certes construccions culturals del nostre Noucents. El dilema és: o immobilitzar-nos fins a tenir llest tot l'equip, o saber-nos equipar tot fent via. L'exemple d'En Prat de la Riba no deixa dubte que, per a un poble alhora endarrerit i vivent, el segon extrem és l'únic possible.

Així, em posaré a ensenyar com qui es posa a guiar perquè es troba una passa —només una passa— més endavant que els altres; seré simultàniament el mestre de mi mateix i dels altres, perquè la indigència cultural del nostre país exigeix que cadascú faci als altres part dels seus guanys, que ensenyi allò que ell mateix aprèn.

Això comporta un entusiasme, però al mateix temps ha de comportar una cautela, sense les quals un mestratge és ineficaç. Dels dos millors professors que he escoltat, el Dr. Vossler⁹ a Munich en 1922-1923, i ara el Dr. P. Mazon a París, he après, que són indispensables en el mestre un conjunt de qualitats humanes no diferents de les que ho són per a reeixir i per a irradiar en la vida moral (hi comprenc també la vida política): en primer lloc, i penetrant-les totes, la ironia en el més pur sentit socràtic, que és feta d'incorruptible convicció de la Idea a assolir, de rigorós treball envers ella, i de serè escepticisme quant a la perfecció última de tot esforç humà.

En la pràctica de l'ensenyament, aquesta ironia es tradueix en un somriure que eixamora l'aridesa de la ciència, en una indulgència que atansa realment el mestre al deixeble, i en una valoració del bon sentit per sobre els coneixements en ells mateixos.

Aquests principis al capdavant són axiomàtics; però manca molt perquè hagin envaït victoriosament els plans d'estudi ni, si més no, la pràctica de les universitats espanyoles.

8. Sobre l'estada a París del matrimoni Riba-Arderiu, vegeu J. MEDINA, *Carles Riba*, I, ps. 227-229 n. 8, amb tot de notícies i dades, així com algunes de les cartes recollides en *Cartes de Carles Riba*, I (núm. 132-140 Guardiola).

9. Val a dir que de la producció crítica de K. Vossler es conserven vint-i-sis llibres a la Biblioteca Carles Riba. Per a un estudi global, cf. J. MEDINA, *Karl Vossler i Catalunya*, dins AA. DD., «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», XVII (= *Miscel·lània Joan Bastardas*, I) (Barcelona 1989), ps. 245-294.

Com hem après nosaltres el grec. Per representar-me les necessitats dels alumnes que es confiaren a la meua guia, m'ha bastat de fer jo mateix l'examen de la meua formació.

És ridícul —literament he fet riure tothom a qui ho he exposat— que tots els estudis de grec que un doctor en lletres espanyol ha fet dins la universitat es redueixen a dos cursos: el primer titulat de llengua, i el segon de llengua i literatura. Dos cursos són insuficients per a penetrar dins la més pròxima de les llengües modernes; no cal insistir en la insuficiència tractant-se d'una llengua d'un geni tan diferent de la nostra, d'un desenrotllament literari, conegut, que abraça tretze o catorze segles, i dividida en nombrosos dialectes o tipus fets, generals, d'estil.

L'estudi de tota llengua només pot ésser intensiu dins un mínimum d'extensió de temps. Volen una certa calma la memòria per a retenir i per a servir amantent les estranyes formes, i el pensament per habitar-se a noves estructures sintàctiques, a concepcions lingüístiques diferents d'aquelles a què s'havia acarrrerat, a possibilitats de matisació per a les quals no coneixia fins aleshores instrument.

Tenint només dos anys —en rigor un— per endavant, el professor de Facultat espanyola es veurà, doncs, temptat a donar als alumnes una descripció completa de l'organisme de la llengua: la relativa maduresa que suposa en ells l'hi decidirà encara més. D'ací l'ús de gramàtiques del tipus de la de Curtius, la claredat i sòbria economia de les quals són pràcticament desvirtuades per l'organicitat mateixa de llur pla. L'alumne adquireix un concepte del joc, però no entra en el joc.

S'arribaria a un resultat més positiu, àdhuc dins aquesta ridícula brevetat de temps, iniciant des del primer dia l'alumne no tant segons l'ordre lògic de les categories gramaticals, com segons l'ordre de necessitats de qui s'assaja a parlar i a entendre una llengua viva. Així per exemple, no cal esperar fins a l'estudi dels verbs en mi per a aprendre el verb εἰμί, ni fer una separació rigorosa de la morfologia i la sintaxi.

Per altra banda, habitualment no resta temps o es negligeix, de fer, mitjançant exercicis adequats, l'aplicació activa de les regles apreses. No es somia que el grec sigui una llengua que calgui també saber escriure, com el mateix llatí.

Tot plegat contribueix a això, que l'alumne surt de la facultat posseint, màxim, el grec en un estat passiu: a còpia de versions pot llegir-lo, pot àdhuc distingir i assaborir els diversos estils. Però una llengua sols és realment posseïda quan és en nosaltres en estat actiu; és a dir, quan a la lectura d'un autor no solament es copsa el matís d'expressió que ell ens ofereix, ans també es té consciència clara dels altres matisos entre els quals s'ha decidit.¹⁰ Que això és indispensable per a un bon traductor, o almenys per a qui aspiri a esdevenir recensionador de textos, és evident.

10. Que Riba va mantenir aquest mateix principi tot al llarg de la seva carrera de crític ho demostra, per exemple, la lectura del *Prefaci a ...Més els poemes* (1957): «Davant d'un poema, ni un crític ni l'autor mateix no sabrien sinó, des de fora, comparar els resultats presents amb els que en el curs del treball de composició han estat possibles...» (cf. *Obres completes*, III. *Crítica 2*, Barcelona 1986, p. 149).

L'ensenyament del grec a França. Molt altrament seriosa és la formació hel·lenística a França. Per informar-me'n, durant la meua estada a París he seguit, paral·lelament, tres procediments:

1º Fer un recull de textos escolars.

2º Assistir a cursos. Aconsellat per M. P. Mazon, sota la guia del qual vaig posar-me des del principi, he escoltat lliçons del mateix M. Mazon, de M. A. Puech i de M. Méridier a la Sorbona, de M. Desrousseaux a l'Escola d'Alts Estudis, i de M. M. Croiset al Col·legi de França.

3º Tenir consultes amb professors. He conferenciat, a més de M. Mazon, amb el delegat general de l'Associació Guillaume Budé, M. J. Malye, que ha professat llargament en liceus, i amb els ja esmentats doctors Puech, Desrousseaux i Méridier. L'ordre de les consultes ha estat: exposar-los l'objecte de la càtedra fundada, la situació especial dels alumnes que es poden preveure, i sotmetre a la crítica llur el pla i el mètode d'estudis que, provisionalment em semblaven més adequats. La cosa que més m'ha colpit ha estat la perfecta coincidència de tots, cadascun independentment dels altres, en els mateixos principis. I és que a França poden ésser modificats els programes —en la redacció dels quals intervenen, al capdavant, comissions d'universitaris—, però les línies generals de l'ensenyament resten sempre les mateixes, com a resultat d'una experimentació secular.

L'estudi del grec comença des del batxillerat; actualment, previs uns preliminars durant la classe anomenada de cinquè, s'estén des de la classe de quart a la de primer, més els estudis literaris de l'any anomenat de filosofia, o sigui, en total, cinc cursos.

Ja a la Facultat, l'alumne pot passar pels tres graus: del certificat, generalment assolit en dos anys; de la llicència, per a la qual redacta, sota la guia del professor, una memòria sobre un tema que comporti un assaig de recerca personal; i de l'agregació.

A l'Escola d'Alts Estudis, per fi, s'encara amb els problemes pràctics de la investigació: col·laciona manuscrits, critica textos, desxifra inscripcions o papirs, avalora glosses antigues, etc.: en un mot, es llança al treball científic pròpiament dit.

Quant a l'ensenyament, des del liceu a l'agregació descansa sobre dues bases essencials: l'explicació de textos i els exercicis de versions i temes. Evidentment, tant aquella com aquests pressuposen un estudi graduat, rigorós, gosaria dir desapiadat de la gramàtica: des de la simplement descriptiva fins a la històrica, l'única, al capdavant, per la qual es pot aprofundir en l'estudi d'una llengua, sobretot com el grec, on l'ardidesa creadora estigué sempre condicionada per un apassionat sentit de la tradició.

No cal dir en què consisteix l'exercici de versions i temes: traduir del grec o al grec. El material existent és perfecte i a l'abast de la mà. Des de la frase més simple dels començaments, he vist, a l'agregació, com una pàgina clàssica francesa és vertida a l'àtic més pur. M. Desrousseaux em recordava la utilitat i el plaer d'una pràctica recomanada per Wilamowitz,¹¹ que convertia una cançó de Goethe en uns quants versos graciosos a la manera d'Alcman.

11. Sobre aquesta emblemàtica figura de la filologia clàssica, ens podem remetre a M. FERNÁNDEZ-GALIANO, *Ulrich von Wilamowitz-Möllendorf y la filología clásica de su tiempo*, "Estudios Clásicos", núm. 56 (1969), ps. 25-57.

Quant a l'explicació de textos, considerada una tortura per algun pedagog americà, M. Gustave Lanson, l'admirable historiador de la literatura francesa, ha sortit recentment a la seva defensa, precisament en el que té d'artificial. Explicar un text, ve a dir, és ensenyar de llegir-lo. Sobre la base de l'estudi gramatical del text, de la fixació del sentit literal es va a la «coneixença fins dels matisos de la idea i de la forma» o sigui al sentit literari. «Vull dir, que cal assajar de fer sortir a la llum l'interès psicològic, filosòfic o històric (principalment per a la història de les idees, del gust, de la civilització) del text escollit, i de fer-ne sentir el valor estètic, la bellesa.»

«Tot aquest treball es fa fent concórrer contínuament la impressió personal de què no es pot prescindir, i la coneixença erudita que serveix per a precisar, interpretar, controlar, ampliar, rectificar la impressió personal.»¹² Són tan justes aquestes paraules de Lanson, que elles soles suggereixen el procediment de l'exercici: en el generós i lliure Col·legi de França l'he vist practicar pel gran hel·lenista M. M. Croiset, en un pla superior, sí, però paral·lel al de les primeres explicacions de textos dels liceus.

Les bases del nostre ensenyament. No crec que hàgim d'establir el nostre ensenyament damunt d'altres bases que aquestes. Ho imposa el mateix fi primordial de la nostra Fundació, que és d'exercir una acció sobre la llengua que es restaura, és a dir, sobre el pensament que es desencarcara, s'enriqueix i s'agilitza.

Amb el nostre Fabra hem parlat sovint de com l'únic mitjà eficaç per a neutralitzar la castellanització progressiva del català, que de la superfície, és a dir, dels mots i de les formes gramaticals, s'insinua cada dia més subtilment cap al mateix esperit de la llengua, és de difondre entre nosaltres el gust i l'estudi de les llengües estrangeres. Això apartaria la nostra gent de l'adhesió als motlles de pensament castellans, considerats, provincianament, com absoluts, i els duria a la consciència de la relativitat de les concepcions lingüístiques, i per tant a una independència en la recerca de noves possibilitats de llenguatge i àdhuc en l'aprofitament de la tradició del «bell catalanesc».

Serà, doncs, en ell mateix bo, i transcendirà al nostre redreçament nacional,¹³ tot mètode d'ensenyament del grec que dugui a una possessió activa; que acontenti l'esperit dels alumnes no amb la mera curiositat d'una parla i uns textos del temps antic, com qui admira estàtues en un museu, sinó amb una real conquesta d'allò que en la llengua i en la literatura hel·lèniques hi hagi de vivent i d'actual per a nosaltres, per a explicació del que som i per a estímul al que aspirem a esdevenir. No era pas altra l'actitud dels homes del Renaixement, del qual Catalunya veié l'aurora, però no el migdia.

L'organització dels nostres cursos. Sobre les dites bases:

1ª Estudi graduat, rigorós, de la gramàtica,

2ª Exercicis de versions i de temes,

3ª Explicació d'autors,

proposo, doncs, la següent organització pràctica de la doble càtedra fundada per V., elemental i superior.

12. G. LANSON, *Histoire de la littérature française* (París 1918), p. VIII.

13. Riba havia escrit «lingüístic», ratllat.

Classes d'alumnes. L'ensenyament ha d'ésser obert, en principi, a tothom: no solament a aquells que aspirin a esdevenir col·laboradors de la secció grega de la nostra Fundació, sinó també a aquells que només pretenguin adquirir o completar el coneixement mínim del grec indispensable per a ésser lectors dels nostres textos.

No cal dir que això implica dos graus de responsabilitat diferents en el professor, i per tant dos graus d'intensitat diferents en els estudis.

Per als primers, aquests han de constituir una veritable carrera, que exigeix, ultra una vocació i unes aptituds inequívokes, la possessió de tot de coneixements complementaris, en primer lloc el de les llengües que dominen en la bibliografia humanística. Seran els alumnes del grau superior, per ingressar en el qual caldrà posseir una preparació equivalent a la que donen els dos cursos de la Facultat de Lletres, o, més endavant, a la dels dos cursos elementals nostres. Seguint el pensament de V. com a fundador, l'objecte d'aquest grau superior és de formar bons traductors de grec, dignes d'ésser tramesos a les universitats estrangeres per a especialitzar-se en la constitució dels textos.

Quant als segons, als alumnes que podríem anomenar lectors, seran començants, dels quals en els uns es precisarà una aptitud utilitzable en el seu temps per a l'obra de la Fundació, i els altres podran, almenys, contribuir activament a la irradiació de les humanitats gregues dins el petit món cultural català.

No cal dir que tant en l'un com en l'altre grau d'estudis, sobretot en l'elemental, podran ésser admesos, al costat dels alumnes actius, dels quals el professor tindrà la responsabilitat directa, alumnes oients; els únics que, en principi, podran incorporar-se a les classes en qualsevol moment dels cicles que constituïran els dos ordres d'estudis.

Durada dels estudis. Crec mínima una durada de dos anys per al grau elemental, i de tres per al superior.

La condició d'estudiants de Facultat que tindran la majoria dels inscrits, imposa pràcticament l'adopció del calendari espanyol.

Cada grau pot comportar, en principi, tres hores de classes setmanals.

Per a l'aplicació del pla, cada any del grau superior es pot dividir teòricament en dos semestres.

Programa dels estudis. Tractant-se de classes poc nombroses, en les quals la comunicació del professor amb els alumnes serà directa i constant, tot programa ha d'ésser concebut prou flexible per a ésser adaptat eficaçment a les condicions diverses dels alumnes. En rigor, cal només aplicar els principis apuntats més amunt, sotmetent-se a uns certs límits de temps.

Grau elemental. L'ensenyament del grec ha d'ésser en aquest grau preponderantment descriptiu i normatiu, és a dir, dirigit a la memòria; i limitat al bon àtic.

Quant al mètode, no hi ha d'altre problema que el d'escollir entre els ja experimentats com excel·lents. Opto pel d'E. Ragon, distribuït així:

1er. any. Estudi de la morfologia, amb els avanços més indispensables de la sintaxi.

Primers exercicis (versions i temes) amb referència precisa a les formes i regles apreses.

Iniciació en la traducció de textos seguits, utilitzant per a això la

Crestomatia del mateix Ragon. Primeres nocions de literatura relacionades amb els autors dels quals es tradueixin fragments.

Adquisició metòdica de lèxic, a base de l'obreta de Bréal & Bailly, *Les mots grecs groupés d'après la forme et le sens*.

2on. any. Estudi de la sintaxi, amb exercicis de versions i temes adequats.

Traducció de textos seguits més complexos, amb referència especial a l'estructura sintàctica i a les qüestions estilístiques.

Iniciació en el maneig dels diccionaris generals, fins a les hores l'alumne havent-se servit dels petits vocabularis que els mateixos llibres d'exercicis contenen.

Grau superior. La manera de tractar els alumnes d'aquest grau superior no es presenta d'antuvi tan clara. Llur situació, però, és en principi presumible; tenen, per una banda, una certa preparació filològica, que pot ésser realment sòlida en els que hagin estat deixebles del Dr. Balcells a la Universitat de Barcelona; coneixen ja la llengua i poden encarar-se amb un text; per altra banda, llur formació ha de ressentir-se per força de les deficiències de l'ensenyament universitari del grec i alhora de l'autodidactisme amb què s'han esforçat a completar-lo.

Això fa, ja ho crec, necessari un doble treball paral·lel: de repàs i solidació per un costat, i l'estudi aprofundit d'autors per l'altre.

El primer, pot ésser fet a base de versions i temes, però en una dosificació de dificultats no correlativa. Les versions seran sobre fragments graduats d'autors clàssics, pretext també per a excursions a la història literària: l'admirable recull d'E. Ragon, *Deux-cents versions grecques (seconde et rhetorique)*, serà útilment completat, elevant l'alumne a un pla de llenguatge més abstracte, amb el de *Pàgines i pensaments morals* fet per A. Puech. Quant als temes, cal començar més modestament, i seguint passa a passa la gramàtica; reforçant el record de les formes i les estructures, però ja enfocant-les, més que descriptivament, històricament, i en comparació amb el llatí. Es pot esperar que, en tres anys d'aquest exercici, de la versió al grec de frases i relats senzills, que no cal sinó retraduir, com a pensats originàriament en grec —en forneix un abundós assortit el mètode Riemann-Goelzer—, arribaran a girar en bell àtic pàgines dels clàssics catalans. Seran destinades a aquest exercici dues de les tres hores setmanals de curs.

La tercera hora serà presa per l'explicació d'autors, en la qual els alumnes col·laboraran activament amb el professor. Per a cada període de l'història de la llengua, per a cada dialecte literari, una obra sencera o un fragment independent d'un autor representatiu serà traduït i analitzat des del punt de vista lingüístic, històric i estètic, i per tant també de la constitució del text.

En aquest punt, el problema més delicat és d'establir la sèrie d'autors a explicar durant els sis semestres. ¿Calia començar pel grec més simple, més ben dit, més simplificat, de la tardana κοινή, i remuntar fins a Homer; o seguir l'ordre d'evolució històrica començant per Homer i davallant fins a la κοινή? Tots dos procediments tenen llurs avantatges, però també llurs perills: aquell va, és cert, del més senzill al més complicat, però esmussa el gust de l'alumne donant-li d'antuvi una llengua degradada i mixta d'elements que no coneix prou bé; l'altre, el llança de sobte en mig d'un lèxic i d'una gramàtica especials, que no són els de l'àtic en el qual s'havia iniciat. Sembla més oportú de prendre

el bon àtic i el llenguatge homèric alhora com a punts de partença per a davallar, per una banda, cap a l'àtic comú, i per l'altra cap als diversos estils poètics —estils a què potser cap autor, ni de l'àtic més pur, no fou del tot estrany.

El cicle de sis semestres podria, doncs, desenrotllar-se així:

1er. sem. Un autor àtic del període clàssic. He escollit, per començar aquest primer cicle, l'*Apologia* de Plató, com a model de llengua inextricablement familiar i elevada, d'una fluïdesa sense extraordinàries dificultats; obra, a més, apassionadora pel seu contingut.

2on. sem. Un episodi de l'*Odissea*: per exemple el de la tempesta i l'acollida per Nausica.

3er. sem. Una comèdia d'Aristòfanes.

4rt. sem. La prosa jònica: un llibre d'Heròdot.

5è. sem. Una tragèdia, amb especial insistència en l'estil i estructura dels cors, i excursions cap a la lírica eòlica i dòrica.

6è. sem. Un autor de la κοινή: una vida de Plutarc, o pàgines escollides dels *Evangelis*.

Per fi, simultàniament al treball de la classe, cada alumne estudiarà, sota la guia del professor, l'autor de la seva dilecció especial: l'autor, si molt convé, que un dia podrà incorporar, nostrat definitivament sobre un text resseguit problema per problema, a la col·lecció de la nostra Fundació Metge.

Vet ací en resum, generós fundador, amb quin esperit i quins plans començaré dintre pocs dies, prèvia l'aprovació de V., l'obra que m'ha estat encomanada. Sens dubte encara hauré estat massa prolix en la meua exposició de motius a qui, com V., ha dotat empreses tan fonamentals de cultura amb una consciència tan clara del que feia. Però és que tot em sembla poc per a justificar-me d'haver acceptat la seva comanda; potser, aprimant-ho molt, tinc la meua única justificació en el que somio de bell i de bo¹⁴ per a la nostra Catalunya, i en els deures que aquest somni m'imposa. Com sigui, permeti'm, per a no esverar-me en definitiva, considerar la fundació d'aquesta càtedra de llengua i literatura gregues de què m'ha volgut fer titular, com el primer pas envers la creació d'una Facultat lliure d'estudis clàssics que completi, nodrint-la des de l'arrel, l'obra de la Fundació Bernat Metge.

Seu, cordialment agraït,

Carles Riba
Barcelona, 30 de desembre 1925

14. Clara al·lusió al famós tòpic de la καλοκάγαθία (cf. Xen. Mem. I 6.4).

Memòria sobre la tasca realitzada a la Càtedra de Llengua i Literatura Gregues de la Fundació Bernat Metge durant els tres semestres de gener 1926 a juny 1927.

Sr. Francesc Cambó.

Benvolgut senyor i amic:

Li devia, des de l'acabament de l'any escolar anterior, una informació sobre els resultats i experiències dels cursos de llengua i literatura gregues que V. va tenir la bondat de confiar-me. M'he estimat més, però, esperar fins a la fi d'aquest curs de 1926 a 1927, el primer que he donat complet: la perspectiva és així més ampla, i les conclusions més justificades. No crec que hagi de parlar de mi, com en la memòria que vaig tenir l'honor de presentar-li en desembre de 1925, en ésser organitzat el nostre ensenyament: aleshores era temps de propòsits, de fixació del meu estat d'ànim i de la meva responsabilitat; ara, correguda una primera etapa, és ja temps d'examen de feina feta. L'apreciació del que en els resultats obtinguts es degui a la meva capacitat, a la passió i a la bona fe que he posat en el meu treball, fent de mi, per a dir-ho així, el primer alumne de mi mateix, sento que he de deixar-la absolutament al judici de V.: la seva intuïció dels homes, i el seu coneixement de les matèries en qüestió, fan molt tranquil·la la meva confiança. Passo, doncs, al detallament de les nostres tasques.

Durada dels cursos. Tant el mig curs de gener-maig de 1926, com el curs sencer d'octubre 1926 a maig 1927, han tingut, segons l'acordat, la mateixa durada dels cursos universitaris oficials i les vacances han estat les mateixes; llevat, naturalment, de les festes polítiques. Les lliçons han sumat un mínim de sis hores per setmana, o siguin tres per a cadascun dels dos graus; i cal dir que, d'ençà de la inauguració de l'ensenyament, no hi ha hagut altra suspensió extraordinària de les classes que la de dos dies del dol per Joan Crexells,¹⁵ i la de dos o tres dies, tots plegats en els dotze mesos dels dos cursos, per alguna ocupació ineludible. En aquest punt, doncs, es pot dir ben objectivament que professor i alumnes hem complert.

Alumnes i assistència. El nombre dels alumnes assistents a les classes, ha variat, com era natural, en el transcurs de tot aquest temps, degut a causes diverses que tot seguit explicaré. Ha arribat a deu en les lliçons del grau elemental, i a set en les del superior: nombre suficient per a una primera selecció que, al capdavall, s'ha fet sola.

Grau superior. El nucli d'assistents a les classes del grau superior ha estat força homogeni. Es tractava d'alumnes de vocació definida que a més d'haver fet a la Universitat els dos anys de llengua i literatura gregues exigit pels progra-

15. En ocasió del traspàs del filòsof i humanista català, mort prematurament a l'edat de trenta anys, Riba escriví una breu nota, *Sobre Joan Crexells*, a "La Publicitat" (14-XII-1926) (cf. *Obres completes* IV. *Crítica* 3, Barcelona 1988, p. 65 i s.). Anys més tard, amb data de 5 d'octubre de 1932, Riba encara li va dedicar un díptic elegíac a manera d'*epitafi*, apèndix al segon llibre de les *Estances* (cf. *Obres completes* I. *Poesia*, Barcelona 1984, p. 351).

mes oficials, s'havien exercitat en estudis humanístics al Seminari del Dr. Balcells. Tals són la Srta. Trepat i els Srs. Petit, Vergés i Sánchez-Crespo. Han completat llur nombre la Srta. Casanovas, els Srs. Llates i Olivar, tots dos ex-universitaris, i el Sr. Broquetes, un políglota autodidacte, els valors positius del qual, tan sorprenents com les seves falles, tenen encara, al cap d'un any i mig, el judici dels companys i del professor en suspens. Els estudis del Doctorat exigint llur presència a Madrid han allunyat a temporades quatre d'aquests alumnes; per altra banda, la coneguda inconstància del Sr. Ll., filla de la seva mateixa vida i mòbil curiositat intel·lectual, ha fet molt irregular la seva assistència. Ara, es pot dir que l'absència no ha fet perdre mai el contacte; i en el mateix cas del Sr. Ll. una acció del professor ha continuat fora la classe, en les converses d'una estreta amistat, i les discussions en què es complau el gust, comú a tots dos, sobre problemes del llenguatge i de l'estil.

Grau elemental. En el grau elemental el panorama dels alumnes ha variat molt més. Això apareixerà de seguida natural a tothom que pensi, que en aquest primer grau es tracta no solament de donar els coneixements bàsics de la llengua grega, sinó també de posar a prova una vocació. En aquest punt he parlat molt clar des del primer dia, insistint com es tracta d'estudis molt llargs, de compensacions per tant tardanes; en els quals, ni en les etapes més avançades no són mai prescindibles, com no ho són tampoc per a un músic, àrides pràctiques de digitació.

La matrícula d'aquest primer curs ha estat oberta a tothom que es presentés; en el curs sencer de 1926-27 només han estat admesos, no cal dir, alumnes provinents del mig curs anterior, o que demostraven posseir una coneixença del grec equiparable a la d'aquells. Tots plegats podrien ésser dividits en dues menes: els que ha dut a la meua classe una devoció pel grec, i els que hi han acudit per una obligació; és a dir aquests segons, els que havent d'aprovar en llur carrera els cursos de grec, venien a cercar un reforç de preparació o millor un alleujament de la càrrega, amb més o menys bona fe, com es confuig a tal o tal d'aquelles famoses acadèmies que fan de cireneus als estudiants. Era obvi, doncs, que res no havia de treure d'aquesta mena d'alumnes: venien fets malbé per tots els vicis dels estudis amb els ulls posats només en la papereta d'exàmens, i llur interès consistia precisament a preservar-se de mètodes que, duent-los a un estudi lliure generós responsable, eren incompatibles amb la típica estratègia de papagalleria i de trampetes encaminada només a quedar bé davant del professor. Ara, dels alumnes de devoció, també n'han restat uns quants pel camí: no es podia comptar que l'entusiasme de tal senyor, per exemple, resistís, ni durant el primer mig curs la molèstia de venir expressament de Sitges cada dia de lliçó; o que tal altre deixés un despatx a les hores de més feina; o que tal altre perseverés en una vida d'estudis de cinc¹⁶ anys sobreposat a unes jornades ja plenes del treball per a guanyar-se la vida.

En resum, tota aquesta complexa selecció espontània ha reduït a quatre els alumnes del grau elemental aptes per a incorporar-se, en el curs vinent, al grau superior. Un d'ells, el Sr. Cardener, bibliotecari del Col·legi d'Advocats, cerca en la coneixença del grec un instrument per als seus estudis de dret antic; els altres, o siguin la Srta. Saavedra, i els Srs. Bofill i Ferro i Joan Coromines justi-

16. «sis», corregit.

fiquen, fins ara, l'esperança de tenir amb el temps en ells uns bons col·laboradors de la nostra obra d'incorporació dels clàssics grecs.¹⁷

Principis del meu ensenyament. Tots els estudis i pràctiques tant en un grau com en l'altre s'han informat en dos principis: 1r.) Contacte amb els textos. 2n.) Assaboriment dels estils. El que no sigui això em fa l'efecte que només pot dur a una filologia classificadora de paraules mortes i de girs mecanitzats: tot el contrari del que necessitem ara com ara a la Fundació, o siguin recensors plens de cautela i traductors de gust profund i viva flexibilitat. El meu convenciment ha esdevingut més ferm quan, en aquest segon curs, s'han incorporat a la classe elemental alumnes iniciats en un altre mètode consistent a estudiar la gramàtica paradigma darrera paradigma i llei fonètica darrera llei fonètica, sense encarar-se amb els autors fins a qui sap quan. D'aquests alumnes no n'he fet res: davant d'una simple combinació de quatre paraules, restaven perplexos, reconeixien les formes i no trobaven el sentit. He procurat, en canvi, des del primer dia, que els alumnes avancesin dins la llengua tenint viva davant d'ells una idea general del seu esperit, dels seus mitjans, de la seva mena de llibertat i alhora de l'abast dels seus lligaments; que s'habituessin, en suma, des de bell antuvi, a moure's amb desimboltura entre allò que en una llengua com el grec (que en quinze segles d'història literària no perd mai del tot la seva espontaneïtat) és fórmula fixada, és gramàtica, és convenció, i allò que és lliure creació, això és, estil. L'experiència que ja començo a tenir com a revisor d'originals de versions m'ha persuadit que aquest tacte és el tot per a fer un bon traductor. Així, doncs, tot ha pogut servir, successivament, de pretext per a precisar i analitzar aquella idea general de la llengua: des de les primeres passes, absolutament empíriques, dels alumnes que han après les beceroles del grec amb mi, fins als assaigs de versió seguida d'un text pels alumnes del grau superior. Un paradigma de declinació, per exemple, no ha estat una simple llista de desinències a aprendre, sinó més, una primera mostra de l'utilitge estilístic de què disposava un escriptor grec. Ja tampoc les frases senzilles dels primers exercicis de versió no eren presentades com a fórmules a gravar dins la memòria, sense saber com havien nascut, sinó més aviat com a resultats que se'ns donaven fets, és cert, però que no havien estat fatals, ans fills d'un treball de selecció més o menys condicionat, més o menys conscient. Així, ha estat sovint un agradable exercici de prendre una frase i anar-la fent lliscar al llarg de tota una gamma d'altres solucions possibles, constatant com el sabor de l'expressió variava, com es multiplicava el resultat estilístic, com es desplaçava el punt viu de la intenció, sense que el pensament en el fons s'alterés; fins a arribar al matís que ja iniciava un altre valor de pensament. Sense aquesta educació del tast, no hi ha tampoc bon traductor possible; he observat com molts giren la idea sense tenir per a res en compte l'estil: donen l'esquelet sense la carn, o el que és pitjor, revestit d'una carn diferent. En resum, doncs, en totes les pràctiques de versió, baldament només fossin de frases soltes del grau elemental, he avesat els alumnes a la més rigorosa, a la més implacable literalitat, a donar-se raó exacta de

17. Hom trobarà referències més completes sobre la trajectòria seguida per aquests i altres deixebles de Riba en sengles articles de Miquel DOLÇ, *Els cinquanta anys de la Fundació Bernat Metge: esbós d'una història*, "Serra d'Or", 15 (1973), ps. 841-845 i *La Fundació Bernat Metge: una avaluació avui*, "Revista de Catalunya", 38 (1990), ps. 99-109.

tot: des de la construcció, la qual essent poc menys que lliure en grec, pot reproduir tots els moviments de la passió, tots els matisos de la serenitat, fins a la més tènue d'aquell assortit de partícules que, tot servint de nexos, permeten d'introduir, per a dir-ho així, el gest fugitiu dins la sentència duradora. Parodiant una frase famosa, podria formular el principi que ha presidit les nostres pràctiques de lectura i de versió, d'aquesta manera: «Entén literalment, i llavors fes el que vulguis.»¹⁸ Entenent literalment un text, se n'aprofundeix el sentit i el sabor, fosos inefablement en la forma lingüística; i per altra banda s'esquiva el perill, sempre imminent, que la imaginació passi endavant de la comprensió. I aquell «el que vulguis» es fa, naturalment, dins les dimensions i les possibilitats de la llengua a la qual calia traduir, perquè la frase grega ha estat capida grec endins, i ha estat girada fent-li treure tots els reflexes grec entorn, és segur, però sempre en certa manera en funció del català.

Tasca realitzada en els cursos elementals. Per a l'estudi bàsic de la gramàtica he acabat decidint-me pel mètode Riemann-Goelzer. Ofereix l'avantatge de distribuir la matèria en dos graus, cadascun complet en ell mateix, i l'elemental encaixant-se dins el superior; així, quan passa en aquest, l'alumne té la sensació de trobar-se només davant d'un desplegament de matèries ja conegudes, l'ordre i la terminologia essent les mateixes.

Durant el primer semestre¹⁹ (gen.-maig 1926) els alumnes han estudiat el primer grau, o sigui la morfologia regular, amb els més indispensables avenços de sintaxi; la meua feina de complementació més aviat s'ha exercit sobre aquests punts de sintaxi. En el segon curs (oct. 1926-maig 1927) han pres el volum de la gramàtica completa: l'esforç ha estat fet sobretot en l'estudi de les formes irregulars o menys freqüents, les explicacions de sintaxi tenint lloc a propòsit dels textos utilitzats per a la versió.

Aquests, el mateix mètode Riemann-Goelzer els forneix en tres graus, amb referències precises a les regles de la gramàtica. Els hem seguits amb tot rigor, arribant, en aquests tres semestres²⁰ fins a les dues tercers parts del volum d'exercicis del segon grau. No cal dir que la dificultat va en progressió, accelerant-se des del segon grau; les frases, a partir d'aquest, ja són tretes totes de bons autors. Arrencades de llur context, de vegades la comprensió esdevé molt penible. La meua feina ha consistit, aleshores, o a identificar-les, suggerint el context que l'alumne no podia conèixer, o a considerar la frase sola, en ella mateixa, obligant-nos així tots plegats a una gimnàstica de conjectures. En el primer semestre,²¹ preferia que els alumnes no preparassin els exercicis a casa; això em donava ocasió a guiar-los en els primers assaigs de recerca dels mots en el lèxic (sempre el petit lèxic adequat que acompanya els exercicis), i de templeig d'interpretació; en el segon curs complet els han portat preparats i a la classe han donat raó de la interpretació que proposaven, acudint al gran diccionari

18. SANT AGUSTÍ, *In epist. Ioh. ad Parthos tract.* VII 8: «*Dilige et, quod vis, fac.*» No deixa de ser curiós que Joan Maragall també aconsellés d'igual forma el seu amic López Picó quant a la creació poètica (carta del 18 de juny de 1910, cf. J. MARAGALL, *Obres completes* I, Barcelona 1960, p. 1.003b): «Sap allò de sant Agustí (o sant Pau)? «Estima i fes lo que vulles». Semblantment diria jo a vostè, al poeta: «Escolta't, i fes lo que vulles.»»

19. «mig curs», corregit.

20. «aquest curs i mig», corregit.

21. «mig curs», corregit.

de Bailly²² quan calien la comprovació d'un sentit dubtós, o la història d'un mot interessant.

Una altra pràctica ha consistit a traduir al grec. Així com els exercicis de versió han estat possibles des dels primers dies, els de tema riscaven d'esdevenir mecànics, obeint l'alumne, passivament, les indicacions del professor. Això no em podia sorprendre, però he volgut experimentar-ho personalment. En efecte, és factible de capir una frase posseint només les declinacions, per exemple, si el professor dóna interpretades les formes verbals que hi figuren; ara, per girar del català al grec, cal una primera visió de conjunt, és indispensable una certa esma de l'estructura i del joc de la frase grega: esma que solament es comença a tenir després d'un quant temps de versió pacient. No hem emprès, doncs, les pràctiques de tema d'una manera constant (una hora llarga per setmana) sinó des del segon curs. L'alumne preparava a casa l'utilatge de lèxic i formes que necessitava, però la redacció de les frases s'ha fet sempre a la pissarra de la classe, tots els alumnes intervenint-hi. Ens hem servit dels temes graduats del mateix mètode Riemann-Goelzer; l'exercici és, per essència lent, i no hem acabat encara els temes de primer grau.²³

Tasques realitzades en els cursos superiors. En aquests cursos l'estudi de la gramàtica ja ha estat deixat plenament a la responsabilitat dels alumnes, prèvia la indicació per part del professor de les quantes obres que més útils podien ésser-los. Les tres hores setmanals de classe han estat esmerçades per igual en exercicis de versió i de tema, i en la lectura d'un autor.

Exercicis de versió. No ens hem sortit per a res de l'àtic de la bona època o dels seus imitadors més purs. Paral·lelament al mètode adoptat per als alumnes del grau elemental, i per raons similars, durant el primer semestre²⁴ l'exercici es va fer a la classe mateixa: jo els presentava una pàgina de text seguit i ells, diccionari en mà, la llegien i n'improvisaven una traducció, actuant per torn de paràgrafs cadascun de ponent, però tots alhora seguint el que es feia. Això m'ha semblat indispensable per a conèixer els procediments de treball a què s'havien habituat, i fer-los veure pràcticament els desavantatges que poguessin implicar.

Durant el segon curs, però, de la improvisació d'una versió, si es vol més exactament de la primera lectura d'un text, els alumnes han passat a l'assaig de versió acabada, preparada per escrit a casa d'ells amb temps prenent en consideració tots els problemes de text i de sentit i valent-se de tots els mitjans d'ajut. Aquesta versió era sotmesa a la crítica de tots i discutida minuciosament, mot per mot, frase per frase. Els autors dels quals s'ha assajat així la versió de pàgines, han estat Aristòfanes, Lísias, Iseu, Demòstenes (*Discurs de la corona*), Xenofont (*Ciropèdia*) i Llucià.

Exercicis de tema. Han constituït potser la part més apassionadora i més fèrtil de tot l'ensenyament. Com per als alumnes del grau elemental, m'he servit dels temes del mètode Riemann-Goelzer: hem enllestit tot el primer volumet i

22. Es tracta de l'obra d'Anatole BAILLY, *Dictionnaire grec-français* (París 1895), de la qual s'han fet inintrompudes edicions i revisions.

23. Com a nota marginal, assenyalarem que les pràctiques de retroversió de les llengües clàssiques mai no han estat un exercici massa usual en les universitats espanyoles. Un exemple aïllat pot ser la traducció al grec de la *Carta de poblament de Lleida de l'any 1149* que publicà el Dr. Josep Alsina en el «Butlletí del Centre Comarcal Lleidatà», 109 (1967), ps. 8-11.

24. «mig curs», corregit.

començat el segon. El procediment també ha estat igual que per a aquells; però tractant-se d'alumnes ja avançats, la pràctica, baldament nova per a ells, ha estat possible i ha estat continuada sense interrupció des del primer dia. Aquest exercici conduint a una veritable conquesta de la llengua en el seu estat actiu, cada frase vertida ha estat l'objecte de petites discussions i de variacions dins els principis que he exposat més amunt. Quan eren identificables l'autor i l'obra d'on procedia la frase proposada, se n'assajava una traducció que llavors era confrontada amb l'original, fent-se un avaluament rigorós de les discrepàncies que naturalment havien d'aparèixer, per tal d'afinar el grau de relativitat de les solucions a què nosaltres havíem pervingut i les del propi autor. Quan l'origen no era identificable, l'únic control era el nostre sentit de la llengua grega, o màximament frases i fórmules similars conegudes. No cal dir que, professor i alumnes, no hem volgut abaratir res a la nostra passió per aquest exercici, recorrent a les anomenades claus de temes. A darreries del segon curs ja s'ha fet a classe la versió al grec de breus narracions seguides, amb especial insistència en els problemes d'enllaç, els més esmunyedissos, sens dubte, de la composició grega.

Explicació d'autors. Per a aquest exercici m'he cenyit rigorosament als principis ja insinuats en la meua memòria d'organització del nostre ensenyament. Semblant-me insuficient l'estudi de l'àtic del millor període que era possible en el primer semestre, he escollit encara per als altres dos²⁵ un autor àtic. Les obres explicades han estat, doncs, respectivament, l'*Apologia platònica* de Sòcrates i *Els Núvols* d'Aristòfanes, que presenten la cara i la creu, podríem dir, d'un mateix conflicte cultural i moral, a part de la incomparable agudesesa d'estil de l'una i de l'altra. L'assaig *Sòcrates davant dels jutges*, contingut dins al meu recull de *Els Marges*,²⁶ ve a ésser una mostra i alhora una condensació de les excursions que, escapant-nos de la filologia pura, hem fet cap a problemes de l'home, eterns i per tant actuals: els únics, al capdavant, que per llur vivent interès justifiquen la fatiga esmerçada en l'estudi dels clàssics.

Resultats. No és possible de precisar fins a quin punt, gràcies a aquestes pràctiques i estudis sota la meua guia, els alumnes han avançat en llur maduresa de gust i de sentit del grec: per a això, caldria entrar dins les regions de l'imponderable. Dir que, en la selecció de l'una i de l'altra classe, ha estat evident de cap a cap d'aquest període un progrés en la seguretat davant dels textos, etc., fóra per una banda dir poc, i per altra banda apuntar un èxit inexcusable, sense el qual jo ja hauria dimitit fa temps del meu càrrec. Crec que el resultat pràctic del meu ensenyament han d'ésser versions publicables dins la biblioteca d'autors grecs de la Fundació Bernat Metge. Alguns assaigs obtinguts d'alumnes fan viva en mi, en aquest aspecte, una esperança, i àdhuc m'atreviré a dir que un orgull. Tals són les mostres de versió del pseudo-Anacreont per la Srta. Saavedra i d'epigrames de l'*Antologia Palatina* pel Sr. Bofill i Ferro; com també les de discursos de Lísiades, Iseu i Demòstenes degudes, respectivament, als Srs. Petit, Vergés i Llates. Em reservo més sobre una notable mostra de ver-

25. «segon curs», corregit.

26. Cf. C. RIBA, *Obres completes* II. *Crítica* 1 (Barcelona 1985), ps. 327-329. En lletra del 8-XI-1996, el prof. J. Medina ens feia notar la «dimensió molt especial» que guanya l'assaig ribià a la llum d'aquestes cartes a F. Cambó. Des d'aquí agraïm les seves amables observacions.

sió d'Aristòfanes feta pel Sr. Broquetes, per tal com es tracta dels mateixos *Nívol*s explicats a la classe; ara, si l'assaig li reeixís semblantment encarant-se amb una altra comèdia ell tot sol, podríem començar a creure que tenim traductor d'Aristòfanes. És per raons indirectes que amb el temps em prometo del Sr. Olivari una exquisida traducció de Lluçia: l'art i la consciència de què ha donat certesa en les seves versions, ja publicades, dels dos Plinis, i el seu gust pel graciós sofista de Samòsata; fins ara, però, el seu paper dins la classe ha estat més aviat passiu.

Projectes per al curs vinent. Considero les esmentades mostres com una presa condicional de possessió d'un autor per un alumne; un volum de versió acceptable podria constituir un bell treball d'habilitació presentat a la fi del seu cicle d'estudis. Per això en el curs vinent els faré intensificar l'assaig, fora la classe, però sota la meua guia directa. Quant a les tasques estrictes dins les classes, proposo el següent pla:

Grau elemental. Passant ja els millors alumnes del curs finit al grau superior, el grau elemental serà obert a nous principiants. Les demandes d'ingrés que ja rebérem el proppassat octubre, i la sol·licitació que es pot fer directament a alumnes selectes de la Universitat, deixen esperar que la matrícula serà suficient. Amb aquests principiants tot el pla consisteix a reprendre el camí elemental que comença per les beceroles i que durarà dos anys.

Grau superior. S'hi incorporaran, com ja he dit, els millors alumnes dels estudis elementals suara finits; continuaran també, així m'han donat l'arreuveure ells mateixos, tots els del grau superior. Avançant en el desenvolupament del cicle històric de la llengua grega, dedicarem la major part de les hores del curs a l'estudi del dialecte jònic en la seva gramàtica i lèxic especials i en els seus autors; sense, però, abandonar l'àtic. Els exercicis, doncs, podran ésser:

1r. Explicació d'un episodi de l'*Odissea*; i en el segon semestre, d'un llibre d'Heròdot.

2n. Versió escrita, pels alumnes, d'autors jònics, especialment de poetes, la qual cosa els iniciarà en els problemes de l'adaptació de l'estil poètic grec, tan peculiar, al nostre català.

3r. Continuació dels exercicis de tema des del punt en què els uns i els altres alumnes ho han deixat en aquest curs darrer.

4t. En alguna estona escadussera insistiré en una pràctica ja assajada algun dia: la comprensió, per la simple orella, de frases llegides en les dues pronúncies, l'erasmiana i la reuchliniana. La seva utilitat és òbvia.

Vet aquí, doncs, benvolgut fundador, un resum del que hem treballat i del que seguirem treballant si V. em guarda la seva confiança. Tant de bo V. hi vegi força fets com li plauen; en aquest desig, àdhuc m'he esforçat que les paraules d'aquesta memòria facin el mínim de nosa possible.

Sóc, al seu manar, cordialment agraït.

Carles Riba
Barcelona, 6 de juny 1927